Ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία στήν μετανεωτερικότητα

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

(Ὁμιλία κατά τήν ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου Δημότου καί τοῦ κλειδιοῦ τῆς πόλεως Ἀγρινίου)

Κύριε Δήμαρχε, κύριε Πρόεδρε, κύριοι Ἀντιδήμαρχοι καί Μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως Ἀγρινίου, Μητροπολῖτα Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. Δαμασκηνέ, Μητροπολῖτα Καστορίας κ. Καλλίνικε, ἀξιότιμε Γενικέ Γραμματέα, ἐκπρόσωπε τῆς Κυβερνήσεως, κύριοι Δήμαρχοι Ναυπάκτου, Θέρμου, Ἀστακοῦ καί Ξηρομέρου, γενναιότατοι ἐκπρόσωποι των Ἐνόπλων Δυνάμεων καί τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας.

Θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω ὁλοκαρδίως τόν Δήμαρχο Ἀγρινίου κ. Γεώργιο Παπαναστασίου, ὁ ὁποῖος ἔκανε τήν πρόταση νά μοῦ ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου Δημότου τῆς Πόλεως Ἀγρινίου καί νά μοῦ δοθῆ τό κλειδί τῆς Πόλεως, ἀλλά νά εὐχαριστήσω καί τά Μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου γιά τήν ὁμόφωνη ἀπόφασή τους. Καί μάλιστα, διότι καθορίστηκε αὐτή ἡ τιμητική ἐκδήλωση νά γίνη κατά τήν ἐπίσημη ἡμέρα τῶν ἐλευθερίων τῆς Πόλεως τοῦ Ἀγρινίου.

Εἶμαι βαθειά συγκινημένος ἀπό αὐτήν τήν τιμητική ἀπόφασή σας. Εὐχαριστῶ τόν Δήμαρχο καί γιά τά λόγια του πού τεκμηριώνουν αὐτήν τήν ἀπόφαση, ὅτι συνδέομαι ποικιλοτρόπως μέ τήν πόλη τοῦ Ἀγρινίου ἀπό τά μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνος μέχρι σήμερα πού εἶμαι Μητροπολίτης τῆς Ναυπάκτου, ἀλλά καί τῆς περιοχῆς τοῦ Ἁγίου Βλασίου, ἡ ὁποία ὑπάγεται στόν Δῆμο Ἀγρινίου.

Εὐχαριστῶ καί τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. Δαμασκηνό γιά τήν εὐμενῆ ἀποδοχή τῆς ἀπόφασης αὐτῆς, ὅπως καί τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Καστορίας κ.

Καλλίνικο γιά τήν παρουσία του, καί τούς παρόντας γνωστούς καί φίλους, ἰδιαιτέρως τόν παλαιό φίλο μου Παναγιώτη Καραγιῶργο.

Ἐπιτρέψτε μου ὡς πνευματικό ἀντίδωρο, δηλαδή ὡς ἀντιπροσφορά στό δῶρο σας, νά ἀναφερθῶ στήν συνέχεια σέ δύο σημεῖα: Πρῶτον, «τό Ἀγρίνιο στήν ζωή μου» καί δεύτερον, «ἡ ἀποστολή τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στόν σύγχρονο κόσμο».

1. Τό Ἀγρίνιο στήν ζωή μου

Γεννήθηκα στά Γιάννενα, ἀπό ὅπου κατάγομαι, ἀλλά ἀπό τά μικρά μου χρόνια συνδέθηκα καί μέ τό Ἀγρίνιο. Αὐτό συνδέεται μέ τήν θεία μου Παρασκευή (ἀδελφή τῆς μητέρας μου), ἡ ὁποία γιά πολλά χρόνια ἦταν Διευθύνουσα στό Θεραπευτήριο «Ἅγιοι Ἀνάργυροι» στό Ἀγρίνιο, ἀκολουθώντας ἀπό τά Γιάννενα τόν πνευματικό της π. Βενέδικτο. Μέ αὐτήν τήν ἀφορμή ἐρχόμουν ἀπό τήν ἡλικία τῶν ἕξι ἐτῶν στό Ἀγρίνιο, τό Πάσχα καί τά Καλοκαίρια, ἐπειδή τότε εἶχε διαγνωστῆ ἕνα προστάδιο γιά τήν ἐμφάνιση ἀδενοπάθειας, λόγῳ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καί χρειαζόμουν κυρίως κατάλληλη τροφή καί ὑγιεινές συνθῆκες διαβίωσης. Ἔτσι, στό Ἀγρίνιο ξεπέρασα αὐτήν τήν δυσκολία στήν ἀρχή τῆς βιολογικῆς μου ζωῆς.

Στήν συνέχεια, κατά τήν περίοδο τῆς ἐφηβείας μου, ἦλθα στό Ἀγρίνιο γιά νά συνεχίσω τίς Γυμνασιακές μου σπουδές στό τότε μοναδικό Ἑξατάξιο Παπαστράτειο Γυμνάσιο (1959-1963) ἀπό ὅπου καί ἀποφοίτησα.

Ἔτσι, γνωρίζω τό Ἀγρίνιο ἀπό τήν δεκαετία τοῦ 1950, μέχρι τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 καί ἔχω μέσα μου ζωηρές εἰκόνες ἀπό τό παλιό Ἀγρίνιο καί τούς ἀνθρώπους του. Θυμᾶμαι τόν τότε Δήμαρχο Γεώργιο Παπαϊωάννου.

Ἑπομένως, πέρα ἀπό τήν ὑγεία μου καί τήν μαθητεία μου ἐδῶ, τό Ἀγρίνιο μέ βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν μετέπειτα ἐκκλησιαστική ἐκπαίδευσή μου μέ δύο συγκεκριμένους τρόπους.

Πρῶτον, ὁ τότε διευθυντής τοῦ Οἰκοτροφείου στό ὁποῖο ἔμενα Ἠλίας Ξένος μετέβη στήν Νέα Σκήτη τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου ἔγινε μοναχός μέ τό ὄνομα Σπυρίδων. Συνέπεσε αὐτό τό γεγονός μέ τήν φοίτησή μου στήν Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης, ὁπότε ἐπισκεπτόμουν τό Ἅγιον Ὄρος καί ἔμενα γιά πολύ καιρό στήν Νέα Σκήτη.

Ἔχοντας ὁρμητήριο τήν Νέα Σκήτη ἀνίχνευα τήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀναζητώντας τήν ζωή τῶν ἀσκητῶν τῆς ἐρήμου. Ἐκεῖ γνώρισα πολλούς ἐρημίτες ἀσκητές, μεταξύ τῶν ὁποίων τά μέλη τῆς Συνοδείας τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, ἤτοι τόν ἅγιο Ἐφραίμ Κατουνακιώτη, τόν Ἰωσήφ τόν Βατοπαιδινό, τόν Ἐφραίμ τόν Φιλοθεΐτη, μετέπειτα Ἀριζονίτη τῆς Ἀμερικῆς, τόν π. Θεοφύλακτο καί εἰσήχθηκα στήν νηπτική καί ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Καρπός αὐτῆς τῆς ἔρευνας εἶναι τό βιβλίο μου «Μιά βραδιά στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους» καί πολλά ἄλλα παρόμοια βιβλία.

Δεύτερον, στό Ἀγρίνιο γνώρισα τόν τότε Πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας Ἀρχιμ. π. Καλλίνικο Ποῦλο, πού, ὅταν ἤμουν φοιτητής τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης, ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας, νῦν ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τήν πρόσκλησή του τόν ἀκολούθησα στήν Ἔδεσσα, ἔμενα μαζί του στό Ἐπισκοπεῖο γιά δεκαπέντε χρόνια, μέ χειροτόνησε Διάκονο καί Πρεσβύτερο καί ἀσκοῦσα τό ἔργο τοῦ Ἱεροκήρυκος.

Στήν Ἔδεσσα, κοντά στόν ἅγιο Καλλίνικο, γνώρισα ἕναν ἀσκητή Ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος μέ ἀνέπτυξε ἐκκλησιαστικά μέ ἀγάπη καί ἐλευθερία. Μέ τήν δική του εὐλογία συνδέθηκα πνευματικά μέ τόν ἅγιο Παΐσιο τόν Ἁγιορείτη καί τόν ἅγιο Σωφρόνιο τόν Ἀθωνίτη, πού ἐκεῖνον τόν καιρό μόναζε στήν Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγγλίας. Αὐτούς τούς δύο ἁγίους ἐπισκεπτόμουν συχνά καί ὠφελήθηκα στήν ζωή μου. Ἀργότερα, μέ ἀξίωσε ὁ Θεός νά ἐκλεγῶ Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου καί νά εἶμαι ἐδῶ στήν Αἰτωλοακαρνανία περίπου 30 χρόνια, καί συνδέομαι ἰδιαίτερα μέ τό Ἀγρίνιο, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Ἅγιος Βλάσιος ἀνήκει στόν Δῆμο Ἀγρινίου,

καί διετέλεσα σχεδόν ἕνα χρόνο Τοποτηρητής τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας.

Ἔτσι, ἀξιώθηκα ἀπό τόν Θεό νά μεγαλώσω βιολογικά καί ἐκκλησιαστικά, συναναστρεφόμενος μέ ἁγίους ἀνθρώπους, καί αὐτό ἦταν πράγματι μιά «ἐκκλησιαστική πολυτέλεια» στήν ζωή μου. Μέσα ἀπό τήν ζωή τῶν Ἁγίων αὐτῶν καί τήν μελέτη τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων Πατέρων εἰσέδυσα στό βάθος τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας καί μέ αὐτήν προσπαθοῦσα νά βοηθήσω τόν σύγχρονο ἄνθρωπο. Καρπός αὐτῆς τῆς προσπάθειας εἶναι ἡ συγγραφή τῶν πολλῶν (126) βιβλίων μου.

2. Ἡ ἀποστολή τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στόν σύγχρονο κόσμο

Ἡ μετάφραση τῶν 118 βιβλίων μου σέ 27 γλῶσσες, πού σημαίνει ὅτι τό μήνυμα τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας ἀγγίζει ὅλους τούς ἀνθρώπους, ὅπου γῆς, μοῦ ἔδωσε τήν δυνατότητα καί τήν εὐκαιρία νά κληθῶ νά ἀναπτύξω τίς ἀπόψεις μου σέ διάφορες πόλεις τοῦ κόσμου καί σέ Πανεπιστήμια καί νά ἔλθω σέ ἐπικοινωνία μέ τά σύγχρονα θρησκευτικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά, κοινωνικά καί ἐπιστημονικά ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας καί νά κάνω διάλογο μαζί τους. Πράγματι, πολλές φορές διερωτήθηκα τί εἶναι ἐκεῖνο πού κάνει, ὄχι μόνον τό Εὐρωπαῖο, τόν Ἀμερικανό, καί Βόρειο ἄνθρωπο, ἀλλά τόν ἄνθρωπο στήν Ἀφρική, τήν Ἀσία, τήν Κίνα καί τήν Κορέα νά ἐνδιαφέρεται νά διαβάση κείμενα ἑνός Ὀρθοδόξου Κληρικοῦ. Κατάλαβα ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία ἔχει λόγο καί διαλέγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα ρεύματα σέ ὅλη τήν οἰκουμένη, καί μάλιστα δίνει συγκεκριμένες ἀπαντήσεις πού ἀναπαύουν τόν ταραγμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ὅπου γῆς.

Πρίν ἀναφερθῶ στόν διάλογο τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας μέ τά σύγχρονα ρεύματα, θά ἤθελα νά σημειώσω ὅτι ὑπῆρξε μιά τομή στήν ἱστορία τῆς Εὐρώπης πού ὀνομάστηκε νεώτεροι χρόνοι ἤ νεωτερι-

κότητα, κατά τόν 17ο καί κυρίως 18ο αἰώνα, κατά τήν ὁποία ἀσκήθηκε ἰσχυρή κριτική στήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν Εὐρώπη κατά τούς Μεσαιωνικούς χρόνους, ἐννοῶ τήν σχολαστική θεολογία μέ τήν φεουδαλιστική κοινωνική καί πολιτιστική νοοτροπία της.

Ἔτσι, στούς νεωτέρους χρόνους μέ τόν διαφωτισμό ἀνατράπηκε τό κοσμοείδωλο τῆς μεταφυσικῆς πού ἐπικρατοῦσε στήν Εὐρώπη μέχρι τότε καί δημιουργήθηκε τό νέο κοσμοείδωλο, δηλαδή διατυπώθηκε ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά στηρίζεται στόν ἀνθρώπινο λόγο καί τήν παρατήρηση διά τῶν αἰσθήσεων.

Ὅμως, μετά τούς νεωτέρους χρόνους, τόν διαφωτισμό, ἀκολούθησαν οἱ μετανεωτερικοί χρόνοι, στούς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος ὑπερέβη τήν νεωτερικότητα (διαφωτισμό) καί εἰσῆλθε στήν μετανεωτερικότητα, μέ διάφορες ἀντιλήψεις. Ὁ Kenneth Gergen, Καθηγητής Ψυχολογίας στό Κολλέγιο Σουόρθορ, θά δώση τά χαρακτηριστικά στοιχεῖα τῆς μετανεωτερικῆς ἐποχῆς, πού εἶναι «ἡ ἀμφισβήτηση τῆς αὐθεντίας», «ἡ κατάρρευση τῆς λογικῆς τάξης», «ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀναγνωρίσιμου», δηλαδή ἡ ἐπικράτηση τοῦ πλουραλισμοῦ. Σήμερα στόν Δυτικό κόσμο κυριαρχεῖ τό Woke culture κίνημα πού συνιστᾶ μιά ἀφύπνιση, ὅπως θεωροῦν καί ἐπανάσταση στίς ἀπαράδεκτες διακρίσεις πού τούς ἐπιβάλλει ὁ δυτικός πολιτισμός καί «ὁ λευκός ἄνδρας». Ἔτσι, προσπαθοῦν νά ἀποδομήσουν ὅλο τό σύγχρονο κατεστημένο τῶν διακρίσεων.

Σέ αὐτήν τήν ἐποχή βρισκόμαστε καί ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία καλεῖται νά διαλεχθῆ μέ τόν μετανεωτερικό ἄνθρωπο, χωρίς, βέβαια, νά ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξη καί νεωτερικῶν ἀπόψεων.

Θά ἀναφέρω μέ συντομία μερικά ἐνδεικτικά παραδείγματα γιά νά φανῆ ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία διαλέγεται μέ τόν σύγχρονο μετανεωτερικό κόσμο.

α) **Ἡ θρησκεία**, ὅπως ἐκδηλώθηκε σέ ὅλους τούς αἰῶνες, ἐκφράζεται ὡς μαγεία (ἐξιλέωση τοῦ Θεοῦ) δεισιδαιμονία (ταύτιση κτιστοῦ καί

ἀκτίστου) καί μυστικισμός (ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς στόν ἀγέννητο κόσμο τῶν ἰδεῶν). Στούς μετανεωτερικούς χρόνους ἡ θρησκεία ἐκφράζεται ὡς συγκριτισμός καί ὡς χρησιμοποίηση ψυχοτεχνικῶν μεθόδων γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ψυχικῆς ἠρεμίας καί πολλές φορές ἐργαλειοποιεῖται γιά γεωπολιτικούς σκοπούς.

Ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία διδάσκει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι θρησκεία μέ τά χαρακτηριστικά πού ἀνέφερα προηγουμένως, ἀλλά ἡ Θρησκεία εἶναι ἀσθένεια καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ θεραπεία της. Ὁ Χριστός δέν ἐνηνθρώπησε γιά νά ἱδρύση μιά Θρησκεία, ἀλλά γιά νά κάνη Ἐκκλησία, δηλαδή μιά κοινωνία μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου, γιά νά διακηρύξη τήν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπο καί τήν φιλανθρωπία τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν κάθε πλησίον. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πνευματικό θεραπευτήριο πού θεραπεύει τόν ἄνθρωπο, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά διακρίνεται ἀπό τήν φιλοθεΐα καί τήν φιλανθρωπία.

β) Ἡ σύγχρονη **δυτική θεολογία** προσαρμοζόμενη στήν μετανεωτερικότητα ἀνέπτυξε τόν νεοθωμισμό πού τόν συνδέει μέ τόν περσοναλισμό καί τήν Βιβλική κριτική, μέ τόν συγκριτισμό-σχετισκισμό-ρελατιβισμό.

Ἡ ὀρθόδοξη θεολογία παραμένει στίς βάσεις τῆς ἀποκαλυπτικῆς θεολογίας πού συνδέει τόν ἄνθρωπο μέ τόν Θεό καί ὁμιλεῖ γιά τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση μέσα ἀπό τήν θεολογία τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θεώσεως.

γ) **Ἡ μετανεωτερική φιλοσοφία** ἀποδεσμεύθηκε ἀπό τήν μεταφυσική καί ἔγινε ὑπαρξιακή, ἀσχολεῖται κυρίως μέ τά ὅρια τῆς ὕπαρξης, τήν ζωή καί τόν θάνατο.

Ἔτσι, ἐνῶ στούς νεωτερικούς χρόνους ἐπικρατοῦσε ἡ λογικοκρατία (Ντεκάρτ) καί ἡ αἰσθησιοκρατία (Τζών Λόκ, Ντέϊβιντ Χιούμ), ὁ Κάντ ὁμίλησε γιά τήν «ὑπερβατολογική ἀρχή», πού εἶναι πέρα ἀπό τήν λογική καί τίς αἰσθήσεις καί ὁ ἄνθρωπος ἐνδιαφέρεται γιά τήν ἐλευθερία τῆς ὕπαρξης. Ἐπίσης, νά θυμίσω τόν Γερμανό φιλόσοφο

Χάιντεγκερ πού ἔκανε λόγο γιά τό «εἶναι» καί τό «παρεῖναι» (ζάιν καί νταζάιν), γιά τά τρία γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τήν «ἐγκατάλειψη», τήν «ἔκσταση», τήν «παροντικότητα». Ἀκόμη, νά θυμίσω τόν Σάρτ πού προέβαλε τήν ὕπαρξη, ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς οὐσίας, τόνιζε τήν ἐλευθερία τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἀτόμου, γι' αὐτό ἔλεγε ὅτι ὁ ἄνθρωπος «εἶναι καταδικασμένος νά εἶναι ἐλεύθερος».

Ἡ θεολογία μπορεῖ νά διαλεχθῆ μέ τήν σύγχρονη ὑπαρξιακή φιλοσοφία, διότι εἶναι ἐναντίον τῆς μεταφυσικῆς καί ἐπί πλέον ἀσχολεῖται μέ τόν πυρήνα τῆς ὕπαρξης πού εἶναι ὁ νοῦς, διά τοῦ ὁποίου μπορεῖ νά ἀποκτήση κανείς ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὁποῖος δέν εἶναι μεταφυσικό Ὄν, ἀλλά Θεός ἀγάπης, ὁ Ὁποῖος ἐνηνθρώπισε, ἑνώνοντας τό ἄκτιστο μέ τό κτιστό.

δ) **Ἡ μετανεωτερική ψυχολογία** ἀποδεσμεύτηκε ἀπό τήν φιλοσοφία καί τήν βιολογία καί ἔγινε ἐσωτερική, ὑπαρξιακή. Ἔτσι, ἀναπτύχθηκαν οἱ διάφορες ψυχαναλυτικές θεωρίες. Νά θυμίσω τίς τρεῖς ψυχολογικές σχολές τῆς Βιέννης, ἤτοι τήν «θέληση γιά ἡδονή» τοῦ Φρόϋντ, τήν «θέληση γιά δύναμη» τοῦ Ἄντλερ καί τήν «θέληση γιά νόημα» τοῦ Φράνκλ. Ἐπίσης, νά θυμίσω ὅτι στήν ἐποχή μας ἡ γνωσιακή ψυχολογία συνδέθηκε μέ τίς νευροεπιστῆμες.

Στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχουμε μιά ἰδιαίτερη ψυχοθεραπεία, πού ἀχολεῖται μέ τό λεγόμενο ὑποσυνείδητο καί ἀσυνείδητο, δηλαδή τόν νοῦ πού τώρα εἶναι σκοτεινός καί πρέπει νά φωτισθῆ, νά γίνη ὑπερσυνείδητος.

ε) **Ἡ μετανεωτερική κοινωνιολογία** εἶναι ἐναντίον τοῦ Φεουδαλισμοῦ, ὅπως ἀναπτύχθηκε στήν Δύση, κατά τόν Μεσαίωνα, σύμφωνα μέ τόν Μάρκ Μπλόχ στό περίφημο βιβλίο «ἡ φεουδαλική κοινωνία», ὁ ὁποῖος φεουδαλισμός ὄχι μόνον ἀλλοίωσε τήν Δυτική Κοινωνία, ἀλλά καί τήν ἴδια τήν δυτική θεολογία. Εἶναι χαρακτηριστικό τό ἔργο τοῦ Μάξ Βέμπερ «ἡ προτεσταντική ἠθική καί τό πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ», ὁ ὁποῖος δείχνει πῶς τό πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ ἔχει

σχέση μέ τήν προτεσταντική ἠθική. Ἐπίσης, ἡ μετανεωτερική κοινωνιολογία συνδέεται μέ τήν παγκοσμιοποίηση καί τήν πολυπολιτισμικότητα.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει μιά ἰδιαίτερη κοινωνιολογία πού εἶναι καρπός τῆς ἐμπειρίας τοῦ Θεοῦ, ὅπως φαίνεται στίς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», ὅτι ἡ Ἐκκλησία ζοῦσε μέ κοινοκτημοσύνη καί κοινοχρησία, μετατρέποντας τήν φιλαυτία σέ φιλοθεΐα καί φιλανθρωπία, τήν ἰδιοτελῆ ἀγάπη σέ ἀνιδιοτελῆ, καί δέν ἔχει καθόλου σχέση μέ φεουδαλιστικά κοινωνικά συστήματα.

Τέλος, στ) **ἡ μετανεωτερική ἐπιστήμη** ἀντιλαμβάνεται ὅτι πρέπει νά θέση κανείς κανόνες ἠθικῆς, ὥστε ἡ γνώση πού παράγεται νά ὠφελῆ τούς ἀνθρώπους καί νά μή τούς βλάπτη. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ἡ ἐπιστήμη τῆς Μοριακῆς Βιολογίας πού συναντήθηκε μέ τήν Γενετική Μηχανική, συνδέθηκε μέ τίς θεωρητικές ἐπιστῆμες καί ἀναπτύχθηκε ἡ ἐπιστήμη τῆς Βιοηθικῆς.

Ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία δέν ἔρχεται σέ ἀντιπαλότητα μέ τήν ἐπιστήμη, διότι θεολογία καί ἐπιστήμη κινοῦνται σέ δύο διαφορετικά ἐπίπεδα καί χρησιμοποιοῦν διπλῆ μεθοδολογία γνώσης, ἄλλη εἶναι ἡ γνώση τοῦ νοῦ καί ἄλλη εἶναι ἡ γνώση τῆς λογικῆς. Ἔτσι, δεχόμενος τήν ἐπιστήμη τῆς Μοριακῆς Βιολογίας καί τήν ἐπιστήμη τῆς Βιοηθικῆς, ἀντιμετωπίζω ὅλα τά σύγχρονα προβλήματα μέ τήν λεγόμενη Βιοθεολογία.

Γενικά, στόν σύγχρονο μετανεωτερικό κόσμο ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μέ τήν θεολογία της ἔρχεται δημιουργικά σέ διάλογο μαζί του, χωρίς φανατισμό καί ἀντιπαλότητα, ἀλλά μέ ἠρεμία καί νηφαλιότητα γιά τό καλό τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔτσι διδάσκω καί ὁμιλῶ, καί μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική καλλιεργῶ τά θεολογικά γράμματα καί διαλέγομαι μέ τόν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Καί πάλι εὐχαριστῶ γιά τήν τιμή νά εἶμαι ἐπίτιμος δημότης αὐτῆς τῆς δημιουργικῆς πόλεως τοῦ Ἀγρινίου, τήν ὁποία γνώρισα ἀπό τήν νηπιακή μου ἡλικία, καί νά μοῦ δοθῆ τό κλειδί τῆς πόλης, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχα λάβει τό κλειδί τῆς καρδιᾶς σας, πού εἶναι τό μεγαλύτερο δῶρο.